

Հայ Սիր

H A I S I R D

ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՐԲԵՐԱԹԵՐԹ ՀԱՅ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
AN INTERNATIONAL PERIODICAL OF THE ARMENIAN RELIEF SOCIETY

Published By

The Central Executive of The Armenian Relief Society

Maro Minasian
Chairperson

Hasmig Derderian
Vice-Chairperson

Margaret Stepanian
Treasurer

Houri Najarian
Clerk

Advisors

Majda Garabedian
Silva Kahtalian
Helen Merdjanian
Anahid Meymarian
Alvard Petrosian

Hai Sird is published by The Armenian Relief Society Inc.
80 Bigelow Avenue, Watertown, MA 02472, USA

© Copyright 2003, ARS, Inc. All rights reserved. Reproduction in whole
or in part, without permission, is prohibited.

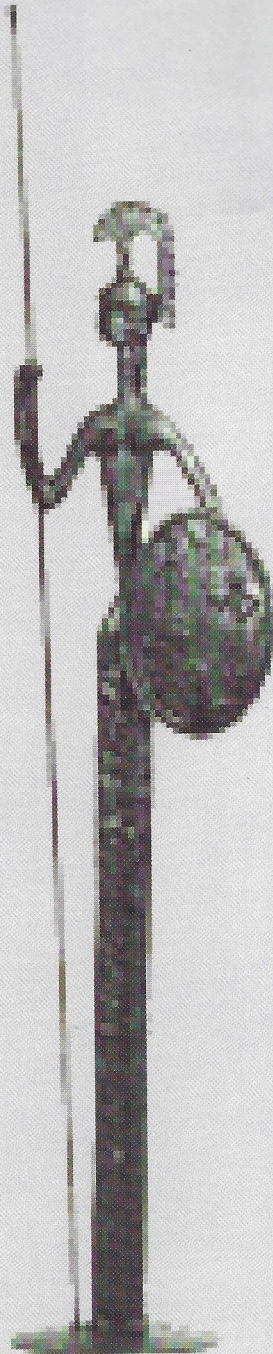
The opinions expressed in *Hai Sird* are not necessarily those
of the Armenian Relief Society.

ISBN 0-9704934-1-X

ՀՕՄ-Ը, ՀԱՅ ԿԻՆԸ, ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԻՔ-ՍՓԻԻՌՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայաստանի ապագան մեծ չափով կախում է կիներէն. կինն է ազգի շարունակութիւնը ապահովողը, ազգի կենսունակութիւնն ու բարոյական կերպարը կերտողը, ապագայ սերունդներու համար դաստիարակներ հայթայթողը: Այսօր, երբ Հայաստանը վերջին տասնամակի սայթափումներէն ու տարուբերումներէն ազատագրուած կանգնած է մակատագրական անկիւնադարձի մը առջեւ, երբ Հայրենիք-Սփիւռք կամրջումը կը դիտուի իբրեւ կարեւոր մէկ գրաւականը հայրենաշինութեան, ան աւելի քան երբեք կարիք ունի կանանց ներդրումին հայրենաշինութեան բոլոր՝ քնազաւառներէն ներս:

Սփիւռքի տարածքին ցրուած հայկական գաղթօճախներուն ազգային նկարագիր տալու, հայ լեզուի, կրօնի, աւանդութիւններու, այսինքն՝ հայ հոգիի փոխանցումը սերունդէ սերունդ ապահովելու եւ վերջապէս նոր սերունդի ազգային ինքնութեան ու պատկանելիութեան ձեւաւորման ու պահպանման գործին մէջ առանձնայատուկ դեր ունի սփիւռքահայ կինը: Այսօր, երբ Հայաստանի անկախութեան այս նոր փուլը նոր տեսլական է բացած սփիւռքեան իրականութեան առջեւ, երբ Հայաստան-Սփիւռք կամրջումը կը դիտուի իբրեւ կարեւոր գրաւական մը Սփիւռքի հայապահպանման,

«Կինն է ազգի
շարունակութիւնը
ապահովողը, ազգի
կենսունակութիւնն ու
բարոյական կերպարը
կերտողը»:

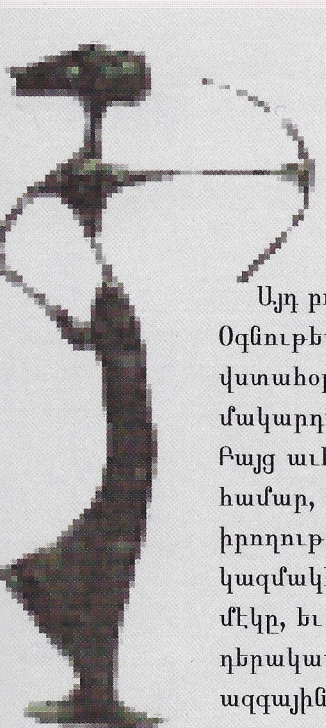
Ռուբինա Փիրումեան

յիշեալ բոլոր քնազաւառներէն ներս, Սփիւռքը, աւելի քան երբեք, կարիք ունի կանանց ներդրումին:

Այս հիմնաւորումներէն ելլելով, կանանց ներդրումը թէ Սփիւռքի եւ թէ Հայրենիքի տարածքին, կարելի է տեսնել երեք մակարդակի վրայ. անհատական՝ ընտանիքէն ներս, աշխատանքային՝ իրրեւ մայր եւ ուսուցիչ. հասարակական՝ տարբեր կազմակերպութիւններու գործունէութեանց եւ դեկավար մարմիններուն իր մասնակցութեամբ:

Կեդրոնաւանդով երրորդ մակարդակին վրայ, այսինքն՝ կանանց կազմակերպութիւններու խողովակով, հայ կնոջ գործունէութեան եւ ապագայ կարելիութիւններուն վրայ, մանաւանդ շեշտելով Հայրենիքի եւ Սփիւռքի կանանց կազմակերպութիւններու փոխյարաբերութիւններու կարեւորութիւնը:

Բազմազան են Սփիւռքի կառոյցներուն մէջ գործող կանանց կազմակերպութիւնները, եկեղեցասիրաց կանանց օժանդակ միութիւններէն մինչեւ աղատախմամ, բարեսիրական, կրթական, մշակութային կամ, վերջերս մեծ յաւակնութիւններով, համաշխարհային բնոյթի ու տարողութեան ձգտող միութիւններ:

Այդ քոյորին մէջ, Հայ
Օգնութեան Միութիւնը,
վստահօրէն անհամեմատելի
մակարդակի վրայ է կանգնած:
Բայց աւելի ճիշդ ընկալուելու
համար, հարկ է նշել ցաւալի
իրողութիւն մը. այս
կազմակերպութիւններէն եւ ոչ
մէկը, եւ ոչ նոյնիսկ ՀՕՄ-ը, մեծ
ղերակատարութիւն ունի Սփիւռֆի
ազգային ֆաղափականութեան

քանաճեման մէջ. այլ խօսքով, կինը ղերակատար
չէ Սփիւռֆի կառոյցներու ղեկավարման,
ուղղորդութիւններու եւ ֆաղափականութիւններու
նշտման ու դէպի ապագայ առաջնորդման մէջ:

Գալով Հայաստանին, մանաւանդ վերջին
տարիներու կնոջ իրավիճակի վատթարացումէն
ետք, անոր դէմ ի գործ դրուած խտրականութեան
եւ նշումներու շեշտաւորումէն թխած, ստեղծուած
են փաստէ աւելի կանանց կազմակերպութիւններ,
իւրաքանչիւրը իր հասարակական-ընկերային
նպատակներով ու գործունէութեամբ: Այստեղ եւս,
նոյն դառն հաստատումը. Հայաստանին մէջ, հայ
կինը կամ կանանց կազմակերպութիւնները իրենց
կառոյցի, գործունէութեան եւ կարողականութեան
համեմատութեամբ, ղերակատար չեն Հայաստանի
ընկերային ու ֆաղափական կեանքէն ներս:

Հայաստանի Հանրապետութեան օրէնսդրութիւնը
երկրի ֆաղափական, ընկերային, մշակութային եւ
այլ բնագաւառներու մէջ կանանց մասնակցութեան
որեւէ արգելք չի դնէ: Սակայն իրականացման
ընթացքին՝ հաւասարութիւնը կը ռոտնակոխուի,
հակառակ անոր որ կան մեծ թիւով բարձր
կրթութիւն ունեցող կանայք. անոնք չեն
ներառնուիր երկրի ֆաղափական, ընկերային-
տնտեսական ու մշակութային շրջանակներէն
ներս: Գոյութիւն ունեցող օրէնքները աշխատանքի
ու աշխատունակութեան վերաբերմամբ,
աշխատանքի չգոյութեան պատճառաւ, չեն
իրագործուիր:

Այս հաստատումները կարելի է հիմնաւորել

վիճակագրական տուեալներով,
սակայն պատկերը ինքնին, յստակ է
ու անօխտելի: Այսօր, ամբողջ հայ
ազգը իր երկրի ու արտերկրի
կառոյցներով, բացարձակօրէն կը
ղեկավարուի սղամարդկանց
կողմէ: Բացի մշակութային ու
բարեսիրական միութիւններու
ղեկավարութենէն, հազուագիւտ
պարագաներու է որ կինը առիթը
ունի մոտի գործելու ղեկավար
բարձր շրջանակներէ ներս, եւ
նման պարագաներու, առնուազն
գլուխ մը աւելի բարձր պարտի
ըլլալ իր պաշտօնակիցներէն:

Թէ Սփիւռֆի եւ թէ Հայրենիքի
մէջ, կանայք ներգրաւուած են
հասարակական այն
կազմակերպութիւններուն մէջ, ուր
նպատակը մարդասիրական է.
օգնութիւն աղփանքներուն,
որքերուն, անօգնականներուն:
Բայց միթէ՞ միայն այս է կնոջ
տաղանդը: Ուշադիր նայեցէ՛ք
Հայաստանի մէջ կազմուած
կանանց կազմակերպութիւններու
հետապնդած նպատակներուն. մէկ
կամ երկու բացառութիւններ՝
որոնք կուսակցական հովանիի
տակ կը գործեն, մնացեալի
գործունէութիւնը կ'ընդգրկէ
նմանօրինակ բնագաւառներ.
բարեսիրական օգնութիւն, խնամք
կարիքաւոր մայրերու եւ
երեխաներու, պայքար՝ կանանց դէմ
խտրականութեան վերացման
համար թէ ընտանեկան եւ թէ
հասարակական կեանքի մէջ,
պայքար՝ գիտութեան, արուեստի
ու ֆաղափական մարզերու մէջ
կանանց մասնակցութիւնը

«Բացի
մշակութային ու
բարեսիրական
միութիւններու
ղեկավարութենէն,
հազուագիւտ
պարագաներու է
որ կինը առիթը
ունի մոտի
գործելու
ղեկավար բարձր
շրջանակներէ
ներս»

հաջալերելու եւ ապահովելու համար: Որոշ չափով
կը տարբերին աւելի նեղ իւրայատկութիւններով
կազմակերպուած միութիւնները, օրինակ՝
օրէնսդիր մարմիններու մօտ կանանց
համահաւասար իրաւունքի պաշտպանութիւն,
գորակոչիկներու համար քարենպաստ
պայմաններու հաստատում, կամ
ուսուցչութիւններու իրաւունքներու հետապնդում:

Ուժերը չջլատելու, աւելի նպատակադրուած
ձեւով ու առանց նպատակամի աշխատելու համար,
հարկաւոր է միացում, կամ աւելի ճիշդ՝
վերադասաւորում եւ վերակազմակերպում:

ՀՕՄ-ը ատակ է դիրացնելու այդ նամբան, իր
տասնամեակներու փորձառութիւնն ու
արեւմտեան կարգապահութեան, աշխարհայեացքի
ու գործելակերպի ծանօթութիւնը ի սպաս բերելու
այդ վերադասաւորման, նպատակներու եւ
ուղղութեան, համագգային թէ միջազգային բեմ
դուրս գալու նամբուն: Սփիւռքի եւ Հայաստանի
կանանց կազմակերպութիւններու
փոխյարաբերութիւնները այս մարզին մէջ
անփոխարինելի արդիւններու կարող են հասնիլ:

Հարկ է հոս նշում մը կատարել կարծիքի մը
մասին որ յաճախ կը լսուէր վերջին տարիներուն,
թէ հայ կնոջ հաւասար իրաւունքները- կրթութիւն,
ընտրելու եւ ընտրուելու իրաւունք, բժշկական
ասպարէզ, արուեստ ու նարտարարուեստ,
գիտութիւն, եւն.- նախատեսուած ու յարգուած էին
խորհրդային վարչակարգի ընթացքին, րայց
անուշադրութեան են մատնուել յետխորհրդային,
անկախ եւ ժողովրդավար Հայաստանի մէջ: Ի
հարկ է, այդ օրերուն ալ այդքան փայլուն չէ եղած
իրավիճակը, րայց բոլոր այլ քնազաւառներու
նման, քանի որ համեմատաբար աւելի
քարենպաստ էին պայմանները, անցեալը երանելի
կը թուի: Այս երեւոյթը կարելի է կոչել վտանգաւոր
կարօտախտ (nostalgia) որուն ազդեցութիւնը կը
դրսւելորուի տնտեսա-քաղաքական ելեւէջներու
ընթացքին: Իրօք, աւերներ շատ գործուեցան, որոնք
պիտի սրբագրուին. աւերներ՝
ընկերատնտեսական, քաղաքական, կենցաղային

քնազաւառներէ ներս. իսկ այդ
աւերներուն աւեւնախոցելի,
աւեւնադժրախտ գոհը եղած է կինը:
Ան տառապեր է իր անձին վրայ
կրելով խորականութիւն,
շեշտուած զրկանք ու
գործազրկութիւն: Տառապեր է
տեսնելով իր հոյրերը քարոյական
ստորնացումի նահիւններուն մէջ
ներքաշուած՝ միջեւ պոռնկութիւն,
միջեւ առուծախի ու երկրէն
արտածման նողկալի սահմանները:
Տառապեր է իր ընտանիքի
տնտեսական խղճալի վիճակին
անկարող ականատեսը ըլլալով:
Տառապեր է իր ընտանիքին
տղամարդոց քացակայութեան, երբ
տղամարդը աշխատանք փնտրելու,
ընտանիքին հացը հայթայթելու
պարտադրանքին տակ, հեռացեր է
հայրենիքէն, եւ կինը,
աւեւնադժուարին պայմաններու
տակ, ստանձնել է թէ հօր եւ թէ
մօր պարտականութիւնները:

Համայնավար վարչակարգի
կործանումէն ետք սկսած նոր
փուլը Հայաստանի
Հանրապետութեան պատմութեան
մէջ պիտի ըլլար անցումային
շրջան. պիտի դրուէին ընկերային,
տնտեսական ու քաղաքական նոր
արժեքափեր: Պիտի իրականանար
Հայրենիքի ու Սփիւռքի կամրջումը.
պիտի իրականանար մէկ Ազգ մէկ
Հայրենիք գաղափարը: Փոխարէնը,
յաջորդող տարիները եղան
անկումի ու ժողովուրդի կեղեքման
տարիներ, առանձնաշնորհեալ
փոքրաքիւ խաւի մը յոփացման,
հայ կնոջ տառապանքի,
մտաւորականութեան

«Օտար
քնապետութիւնն
խաւար ու
յետադէմ
մշակոյթներու
ազդեցութիւնն
հայ կինը պահ
ու մղեր են եւ
յառաջդիմութե
դէմ պատնէշն
քարճրացնելու

բարոյալիման, սոսկալի չափերու հասնող արտագաղթի եւ, վերջապէս, ներքին ու արտաքին ապագային բաղադրականութեան հետապնդման շրջան: Այժմ, այդ տարիներու կորուստէն ետք, կը վերսկսինք անցումային շրջանը, բայց այս անգամ ոչ թէ գերայն, այլ գերայն ալ վար մակարդակէ: Այս իրականութեան լոյսին տակ, կանանց կազմակերպութիւնները, մանաւանդ ՀՕՄ-ը, մանաւանդ սփիւռքեան իրականութեան մէջ, իրենց հարազատ ու մտերիմ մթնոլորտով, հասարակական աշխատանքի առիթ կը նծայեն, կանանց վարժեցնելով վարչական գործընթացին, ժողովրդավարական որէնքներուն (parliamentary procedure) ու ժողովներու եւ հասարակութեան առջեւ ելոյթ ունենալու: Այս կազմակերպութիւնները, եւ դարձեալ մանաւանդ ՀՕՄ-ը, Սփիւռքի տարածքին, կարեւոր ու շատ անգամ միակ գործօններն են կրթելու կանանց, զարգացնելու անոնց տաղանդներն ու կարողութիւնները, անոնց միջոցաւ թէ ուղղակիօրէն ազգային դաստիարակութիւն ջանքելու մատաղ սերունդին: Բայց չոգեւորուինք անմիջապէս. կանգ առնենք ու հարց տանք մենք մեզ որպէս կին, որպէս Հայաստանի եւ Սփիւռքի յառաջատար կանանց ներկայացուցիչներ. արդեօք կը փափագինք տղամարդոց հաւասար իրաւունքներ ունենալ, պատրաստ՝ գործելու նշուած բոլոր ասպարէզներէն ներս: Արդեօք իսկապէս կուզենք յառաջդիմել, մեր արժանի տեղը գրաւել հասարակութեան մէջ, թէ մեր սահմանափակ, տափուկ ու հարազատ շրջանակներուն մէջ, մեր ունեցած սահմանափակ դերերով կը գոհանանք:

Այս կարեւորութեան սահմանները չեն արտօնել պատմութիւնը քննարկել եւ յստակ օրինակներով փաստել «պատմական աւանդոյթ» կոչուած հասկացողութեան իրական իմաստը, որ հասեր է մեզ կատարելապէս խեղաթիւրուած մեկնաբանութեամբ եւ որ կնոջ պարտադրեր է ստորադաս իրավիճակ: Օտար բռնապետութիւնները, խաւար ու յետադէմ

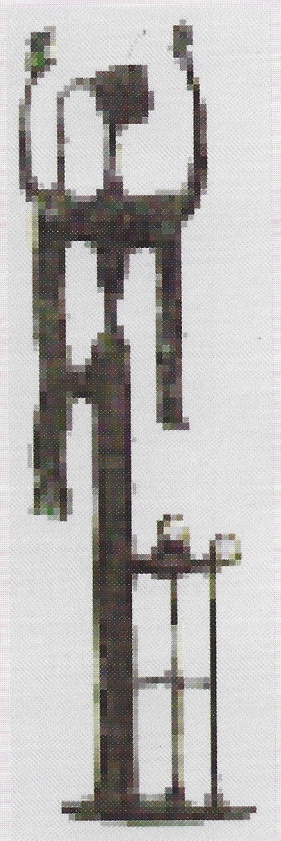
մշակոյթներու ազդեցութիւնները հայ կինը պահեր ու մղեր են ետ՝ յառաջդիմութեան դէմ պատնէշներ բարձրացնելով: Այդ պատնէշներու վերացման համար անհրաժեշտ են՝

ա. Յաւելեալ նիւթերով պիտի յառաջդիմենք, զարգանանք, ընդլայնենք մեր մտային հորիզոնը, ինչ տարիքի ալ ըլլանք, ինչ ընկերային-տնտեսական դասակարգի ալ պատկանինք՝ գիտակից ու ծրագրուած հաւաքական աշխատանքով եւ իրարու գորավիզ կանգնելով: UNICEF-ի եւ UNESCO-ի

հովանաւորութեան տակ, մերօրեայ միջազգային կանանց կազմակերպութիւնները կարող են օժանդակել մեր զարգացման ու յառաջդիմութեան:

բ. Պէտք է թիրախ դարձնել ներկայ դեկաւարութիւնը, իրրեւ դաշնակից ու զինակից մեր կողքին ունենալով դեկաւար շրջանակներուն պատկանող այն անձերը որոնք զարգացած են, կրթուած են ու շփում ունին այսօրուայ զարգացած աշխարհի տարածքին տեղի ունեցող կանանց շարժումներու եւ ընկերային յեղաշրջումներու հետ: Հարկ է մղել այդ անձերը որ աշխատին փոխել տիրող մտայնութիւնը՝ յառաջդիմութեան առիթներ ստեղծելով ատակ ու գործունեայ կանանց:

գ. Հարկ է, պետական մակարդակով, Հայաստանի մէջ աշխատանք տանիլ սրբագրելու համար Սահմանադրութեան մէջ տեղ գտած այն օրէնքները որոնք կարգիլ են կնոջ ազատ զարգացումը բոլոր բնագաւառներէ ներս: Պէտք է աշխատինք արգիլել ամէն խտրականութիւն եւ հաւասարութիւն հաստատել: Պետութիւնը պէտք է դիրացնէ համապատասխան օրէնքներու իրականացումը՝ զանազան նախարարութիւններու մօտ յստակ

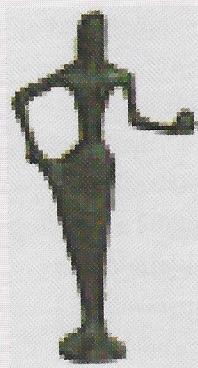
մասնաբաժիններ հաստատելով:

դ. Անհատական գետնի վրայ պետք է հիմունքներ սկսի, հող պատրաստելով որ մեր արու գաւակները չգերադասուին աղջիկներէն եւ յատուկ առանձնաշնորհումներով չդաստիարակուին: Տղոց կրթութիւն տալը աւելի կարեւոր չդասե՛նք քան աղջիկներուն: Այսինքն պատրաստենք ո՛չ թէ male chauvinist-ներ, այլ կանանց դատի պաշտպան, սեռերու հաւասարութեան հաւատացող, հակառակ սեռի նկատմամբ յարգանք տաճող արու գաւակներ: Իսկ մեր աղջիկները դաստիարակենք ո՛չ իրրեւ վաղուայ համեստ ու հնազանդ տանտիկինն ու ապագայ ընկերային կեանքին անմասնակից, կրաւորական հանդիսատեսը՝ այլ իրրեւ հաւասար բաժնեկիցը իր ապագայ ընտանիքին, մեր ազգային դատին զինուորագրեալը, զարգացած ու կարող ղեկավարը մեր համայնքի բոլոր մարգերուն մէջ, ընկերային-հասարակական, կրթական, կրօնական, մշակութային ու բարեսիրական: Մեր աղջիկները դաստիարակենք ըլլալու վնասակամ, իր ուրոյն անհատականութեան համար պայքարող՝ թէկուզ եթէ ան պահպանողական մտքերու հակադարձութեան հանդիպի ընտանեկան, աշխատանքի կամ ընկերային շրջանակէ ներս:

Այս կէտը ամենակարեւորն է, որովհետեւ եթէ անհատներու, կնոջ եւ տղամարդու մտայնութիւնը պատրաստ չըլլայ՝ լուսագոյն օրէնքներն իսկ իրաւունք ու հաւասարութիւն չեն ապահովեր:

Հայ կնոջ հաւասար իրաւունքներու հաստատումն է որ, ի վերջոյ, պիտի ապահովէ ապագայ ազատ մտածող, յառաջադէմ հասարակութիւնը թէ՛ Սփիւռքի եւ թէ՛ Հայաստանի մէջ: Եւ մենք, մեր համագգային նպատակներուն հասնելու եւ մերօրեայ համամարդկային

ընտանիքէն ներս մեր արժանաւոր տեղը գրաւելու համար անհրաժեշտ կարիքն ունիմք այդպիսի հասարակութեան: Եթէ Հայրենիքի եւ Սփիւռքի հայերը պիտի մերուին եւ իրենց նկարագրի, աշխարհայեացքի, կենցաղի, աւանդութիւններու եւ սովորութիւններու -- եւ նոյն իսկ լեզուի -- տարբերութիւնները, որոնք շատ մը պարագաներու խոր են գահավէժ վիհի նման, պիտի վերանան՝ հայ կանանց կազմակերպութիւնները պիտի ըլլան դերակատար՝ իրենց ծրագրաւորուած ու միացեալ աշխատանքով, արհեստավարժական հիմունքներով բաժնուած պարտականութիւններով, եւ սեւեռուն ու անսթեւեթ փայլերով դէպի վերջնական նպատակ ●

«Հայ կնոջ
հաւասար
իրաւունքներ
հաստատում
որ, ի վերջոյ
պիտի ապահ
ապագայ ազ
մտածող,
յառաջադէմ
հասարակու
թէ՛ Սփիւռքի
թէ՛ Հայաստ
մէջ»